

8. Závěr, úprava de lege ferenda a rekodifikace trestního procesu

V předcházejících kapitolách své práce jsem se pokusila popsat postavení poškozeného v trestním řízení, analyzovat jeho procesní práva a porovnat je na některých místech s právy obviněného, také jsem se zabývala uplatňováním nároku poškozeného na náhradu škody v adhezním řízení. I když četnými novelizacemi trestního řádu došlo ke chvályhodnému rozšíření práv poškozeného, stále poškozený jako strana v trestním řízení nemá rovnoprávné postavení s obviněným. Při úvahách nad úpravou práv poškozeného v trestním řízení de lege ferenda je potřeba si uvědomit, že poškozený je stejně důležitým subjektem trestního řízení jako osoba, proti které se trestní řízení vede, a že by jeho ochraně měla být věnována stejná pozornost. Všechny orgány činné v trestním řízení přicházející do kontaktu s poškozeným by měly projevovat větší citlivost s poškozeným, zejména by se měly vyhnout opatřením, která poškozeného psychicky traumatizují, pokud nejsou nezbytně nutná v rámci procesních práv obviněného.

Nedostatkům právní úpravy postavení poškozeného a návrhům na jejich odstranění jsem se podrobně věnovala v průběhu této práce a nyní pouze shrnu náměty de lege ferenda, pokud jde o postavení poškozeného v trestním řízení a související otázky.

V otázce zastoupení poškozeného v trestního řízení by zmocněncem poškozeného měl být advokát, neboť nutnost kvalifikovaného právního zastoupení je důvodná s ohledem na potřebu získávání informací pro poškozeného ze spisu o věci, pro aktivní účast poškozeného v řízení před soudem, podávání opravných prostředků apod. Každý nemajetný poškozený by měl mít právo na bezplatnou právní pomoc, resp. pomoc za sníženou odměnu. Každý poškozený, i ten, který nebyl v trestním řízení subjektem adhezního řízení, by měl mít nárok na náhradu nákladů vzniklých s příbráním zmocněnce.

Dále by bylo vhodné upravit konkrétním číslem mimořádně vysoký počet poškozených v právní úpravě společného zmocněnce a dle mého názoru by těmto poškozeným dostatečně vyhovoval pouze jeden společný zmocněnec, který by přijímal

písemnosti od orgánů činných v trestním řízení a prostřednictvím kterého by poškození uplatňovali nárok na náhradu škody.

V rámci přípravného řízení by mělo být poškozenému, resp. jeho zmocněnci, přiznáno právo účastnit se vyšetřovacích úkonů a právo klást otázky obviněnému a vyslychaným svědkům. Policejnímu orgánu by de lege ferenda měla být uložena povinnost vyrozumět poškozeného o ukončení vyšetřování a stanovit mu termín, do kdy se může seznámit s výsledky vyšetřování a předložit případné návrhy na doplnění dokazování.

K posílení kontradiktornosti trestního procesu by bylo vhodné umožnit poškozenému, resp. jeho zmocněnci, provést v hlavním líčení výslech svědka předvolaného na návrh poškozeného.

V souvislosti s ustanoveními § 163 a 163a tr. řádu se jeví žádoucím zavést trestní stíhání na návrh poškozeného u vybraných trestných činů, a to bez podmínky příbuzenského poměru mezi pachatelem a poškozeným. Dispoziční právo poškozeného by se mělo týkat jen typově méně závažných trestných činů, u nichž hledisko generální prevence nehraje příliš významnou roli; mělo by se vztahovat pouze na nedbalostní trestné činy.

Také by bylo vhodné rozšířit možnosti poškozeného podat odvolání, a to nejen do výroku o náhradě škody, ale také do výroku o vině a trestu. Právo podat odvolání by mělo náležet všem poškozeným a ne jen poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody. Pokud jde o rozhodování formou trestního příkazu, pak navrhuji, aby byl trestní řád doplněn o ustanovení, které by obsahovalo právo poškozeného podat odpor proti trestnímu příkazu s tím, že samosoudce by sám mohl po podaném odporu o nároku na náhradu škody rozhodnout. Bylo by vhodné zakotvit povinnost soudu upozornit poškozeného na to, že ve věci bude vydán trestní příkaz, a umožnit mu tak připojit se s nárokem na náhradu škody. Trestní příkaz by se měl více přiblížit k právní úpravě ostatních forem odklonů a tím posílit práva poškozeného, zejména nahrazení způsobené škody.

K přijetí výše navrhovaných změn by postačily dílčí novelizace trestního řádu, které by nijak nezasáhly do systematiky trestního řádu. Při rekonstrukci trestního řádu by měly být zvažovány další podněty, které by však hlouběji zasáhly do struktury trestního řízení, např. možnost podpůrné žaloby poškozeného, zakotvení institutu

civilního žalobce, který by samostatně vystupoval v trestním řízení s nárokem na náhradu škody vzniklé spácháním trestného činu. Institut soukromé žaloby by mohl vhodně nahradit institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním. V tomto směru bych navrhovala, aby institut soukromé žaloby byl zaveden u trestných činů nižší společenské nebezpečnosti, zpočátku pouze pro minimální počet trestných činů a poté, co by se institut soukromé žaloby v našem právním řádu osvědčil, by mohl být počet soukormožalobních trestných činů rozšířen. Mělo by se jednat zejména o ty trestné činy, u nichž je v současné době oznamovatelem poškozený.

Na tomto místě bych se chtěla jen okrajově zmínit o právní úpravě postavení poškozeného dle věcného záměru rekodifikace trestního práva procesního. Věcný záměr rekodifikace trestního procesu poškozenému nadále přiznává postavení strany procesu, do definice poškozeného je doplněn i ten, na jehož úkor se jiná osoba bezdůvodně obohatila. Práva poškozeného budou dle nové právní úpravy téměř stejná se současnou právní úpravou; na některých místech budou však posílena např. poškozený, kterému hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, bude informován také o propuštění odsouzeného z výkonu ochranného léčení či zabezpečovací detence. Dále má být výslovně zakotven zákaz nedůvodné sekundární viktimizace poškozeného tak, že každý poškozený má mít právo na ohleduplné zacházení, je-li v trestním řízení vyslýchán jako svědek, zejména je nepřipustné o něm zveřejňovat citlivé údaje, zasahovat do jeho soukromí, nejde-li o zjišťování pohnutky jednání obviněného. Zvlášť zdůrazněná ochrana se má týkat nezletilých poškozených a poškozených, vůči nimž byly spáchány vybrané trestné činy zasahující do jejich osobnostní integrity (např. trestný čin kuplířství či šíření pornografie).

Podmínky pro uplatnění nároku na náhradu škody v adhezním řízení zůstávají shodné se současnou právní úpravou, pouze v návaznosti na civilní předpisy bude možné žádat i vydání bezdůvodného obohacení. Ten, komu byla způsobena morální nebo jiná škoda, bude mít nárok na přiměřené morální zadostiučinění, kdy paušální částky náhrad budou stanoveny prováděcím předpisem. Rekodifikace počítá s právem poškozeného podat odpor proti trestnímu příkazu.

Závěrem mé práce bych chtěla uvést, že současný stav, kdy trestní zákonodárství i aplikační praxe zdůrazňují převážně procesní záruky obviněného a méně přihlíží k potřebám a zájmům poškozeného, vyžaduje změnu, tak aby bylo dosaženo rovnovážného systému trestního procesu, v němž budou stejně chráněny zájmy všech